

PROBLEM NE-IDENTITETE KOT PROBLEM OKOLJSKE ETIKE?

Sprejeto

22. 6. 2023

Pregledano

14. 12. 2023

Izdano

22. 12. 2023

MARTIN JUSTIN

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija

martin1123581321@gmail.com

DOPISNI AVTOR

*martin1123581321@gmail.com***Ključne besede**

problem ne-identitete,
okoljska etika,
medgeneracijska
pravičnost,
podnebne spremembe

Izvleček V okoljski etiki se kot teoretična prepreka ukrepom za preprečevanje podnebnih sprememb pogosto omenja tako imenovani problem ne-identitete (PNI). Ta temelji na konfliktu med intuicijo, da imajo nekatera naša dejanja, ki vplivajo na prihodnjike, moralno vrednost, in ugotovitvijo, da zaradi njihove narave vplivanja na identiteto težko pokažemo na ljudi, ki jim škodujejo. V članku poskušam pokazati, da PNI ne predstavlja takšnih težav. PNI najprej natančno predstavim. Nato analiziram dva pristopa, ki pokažeta, da ne moremo samoumevno sprejeti premise, da dejanja, kot je sprejetje ene energetske politike namesto druge, vplivajo na identiteto prihodnjikov. Prvi predstavljen pristop pod vprašaj postavi pojmovanje identitete, ki ga ta premisa predpostavlja, drugi pa pojmovanje vplivanja na identiteto. Izpostavim tudi nekaj možnih kritik obeh pristopov in odgovorim na njih. V zaključku razmišljam še o praktičnih implikacijah PNI za okoljevarstvene ukrepe in sklenem, da so odločitve, ki zadevajo prihodnjike, iz praktičnega vidika analogne odločitvam, ki zadevajo sodobnike.

THE NON-IDENTITY PROBLEM AS A PROBLEM OF ENVIRONMENTAL ETHICS?

MARTIN JUSTIN

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Ljubljana, Slovenia
martin1123581321@gmail.com

CORRESPONDING AUTHOR

martin1123581321@gmail.com

Accepted

22. 6. 2023

Revised

14. 12. 2023

Published

22. 12. 2023

Abstract In environmental ethics, the non-identity problem (NIP) is often considered to be a theoretical obstacle to climate change mitigation. It is based on the conflict between the intuition that some of our actions that affect future generations have moral value and the conclusion that because of their nature of influencing identity, it is difficult to point to the people who are harmed by them. In this article, I try to show that NIP does not pose such problems. First, I present the NIP in detail. Then, I analyse two approaches that question the premise that actions such as adopting one energy policy instead of another affect the identity of future generations. The first approach calls into question the notion of identity that this premise presupposes, while the second questions the notion of influencing identity. I also highlight some possible criticisms of both approaches and respond to them. In conclusion, I consider the practical implications of NIP for environmental measures and conclude that decisions concerning future generations are, from a practical point of view, analogous to decisions concerning contemporaries.

Keywords

non-identity problem,
environmental ethics,
intergenerational justice,
climate change

1 Uvod

Problem ne-identitete (PNI) predstavlja pomemben izziv za področje aplikativne etike, ki se ukvarja z medgeneracijsko pravičnostjo, tj. vprašanji, ki na eni strani zadevajo starševstvo in demografske politike, na drugi pa različne politike, ki bodo potencialno vplivale na življenja prihodnjih generacij (za pregled gl. Roberts, 2021). Temelji na konfliktu med intuicijo, da imajo nekatera naša dejanja, ki vplivajo na prihodnjike, moralno vrednost (bodisi pozitivno bodisi negativno), in ugotovitvijo, da zaradi njihove narave – vplivanja na identiteto – težko pokažemo na ljudi, ki jim škodujejo.¹ Problem naj bi vzporedno odkrili trije avtorji: D. Parfit leta 1976, T. Schwartz leta 1978 in R. M. Adams leta 1979 (Kavka, 1982: 93), v osredje aplikativne etike pa je vstopil v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, predvsem s članki G. S. Kavke (1982), Parfita (1982) in J. Woodwarda (1896) ter Parfitovo vplivno knjigo *Reasons and Persons*, ki je prvič izšla leta 1984.

Z novo nujnostjo pa se problem zastavlja v kontekstu poskusov reševanja podnebne krize. Jasno je, da bo za ustavljanje podnebnih sprememb, ki imajo za svoj razlog človeško delovanje, ključnega pomena zmanjševanje količine izpustov toplogrednih plinov, predvsem ogljikovega dioksida (IPCC, 2014: 5). Ker pa so premog in naftni derivati še vedno izjemno pomemben energetske vir človeštva, bodo ukrepi za zaježitev izpustov CO₂ verjetno korenito spremenili trenutne družbene in ekonomske ureditve po vsem svetu, pogosto (vsaj tako se zdi) tudi v škodo trenutno živečim ljudem. En od osrednjih argumentov, zakaj so taki ukrepi kljub temu moralno zaželeni ali celo nujni, je dobrobit prihodnjikov: čeprav lahko pričakujemo, da bodo takšni ukrepi zmanjšali našo kvaliteto življenja, so vseeno zaželeni, saj bodo, če jih ne sprejmemo, prihodnjiki zaradi nadaljevanja podnebnih sprememb živeli še izrazito slabše ali pa sploh ne bodo. Ta argument se vsaj na prvi pogled zdi prepričljiv, a se sooča s PNI: ukrepi, ki bi jih sprejeli z mislijo na dobrobit prihodnjikov, bi zaradi svojih koreniti vplivov na družbo vplivali na identiteto ljudi, ki bi se rodil. Tako bi čez, recimo, 200 let težko pokazali na ljudi, ki smo jih s svojimi odločitvami pomagali, saj bi se, če ne bi sprejeli ukrepov, zelo verjetno rodili povsem drugi ljudje. V petem poročilu Medvladnega odbora za podnebne spremembe (IPCC) je bil PNI tako označen celo kot »osrednji vir skepticizma o pravicah prihodnjikov in naših dolžnosti do njih« (IPCC, 2015: 216).

¹ V širokem smislu, ki zajema tudi to, da recimo kršijo njihove pravice ali določila pogodbe, ne zgolj povzročajo trpljenje, gmotno škodo itd. Z drugimi besedami, tu »škodovati« uporabljam v pomenu »*wronging*«, ne v pomenu »*harming*«.

V tem članku bom neposredno nagovoril implikacije, ki naj bi jih imel PNI za okoljsko etiko. V nasprotju z zgornjo trditvijo iz poročila IPCC bom poskušal pokazal, da PNI ne predstavlja pomembnih teoretičnih omejitev, saj obstaja zgolj pod specifičnimi pogoji, za katere pa imamo dobre razloge, da jih zanemarimo, ko razmišljamo o resničnih situacijah. Nato se bom ukvarjal še z vprašanjem praktičnih implikacij, ki jih PNI vseeno ima za sprejemanje podnebnih ukrepov. V drugem delu članka bom tako naprej ob dveh primerih natančneje predstavil in analiziral PNI. V tretjem delu bom predstavil dva pristopa, ki pokažeta, kako se lahko izognemo koraku, v katerem sprejmemo, da omenjena dejanja vplivajo na identiteto prihodnjikov. Prvi pristop pod vprašanje postavi pojmovanje identitete, predpostavljeno v primerih PNI, drugi pa se vpraša, ali lahko, četudi prevzamemo takšno pojmovanje identitete, upravičeno trdimo, da naša dejanja nanjo vplivajo. V četrtem delu pa bom v luči nekaterih novejših ugotovitev eksperimentalne filozofije razmišljal še o praktičnih implikacijah PNI. Ugotovil bom, da ljudje sicer razlikujemo med moralnim statusom odločitev, ki vplivajo na identiteto prejemnikov posledic teh odločitev, in statusom odločitev, ki ne vplivajo na identiteto, a da to razlikovanje ni relevantno, ko govorimo okoljevarstvenih ukrepov, ki zadevajo prihodnjike.

2 Problem ne-identitete s primeri

Zdi se mi, da je mogoče PNI najbolje predstaviti s primerjavo dveh hipotetičnih scenarijev (gl. Parfit, 1982: 113–14).

Jedrski tehnik. Zamislimo si tehnika, ki je zaposlen v jedrski elektrarni in je odgovoren tudi za to, da nadzoruje stanje zabojujnikov za shranjevanje jedrski odpadkov. Nekega dne zaradi hitenja pozabi opraviti to nalogo in spregleda, da se je pojavila težava. Zaradi njegove malomarnosti težava nikoli ni rešena in čez 200 let pride do izlitja nevarnih odpadkov. Te kontaminirajo podtalnico in iz širše okolice se mora izseliti več deset tisoč ljudi, ki tako izgubijo večino svojega premoženja.²

V tem primeru je jasno, da za škodo, ki je bila narejena prebivalcem okolice elektrarne, lahko krivimo tehnika. Razumno se namreč zdi sklepati, da njegovo (ne)dejanje, krivo za nesrečo, ni vplivalo na identiteto prihodnjikov, ki so se morali izseliti: če bi tisti dan tehnik preveril zabojujnike in bi težavo lahko rešili, vse ostalo pa

² Primer je, s spremembami v podrobnostih, povzet po Parfitovem primeru »The Nuclear Technician« (Parfit, 1982: 113). Parfit scenarij z jedrskim tehnikom predstavi kot primer »izbere z istimi ljudmi« [*same people choice*], tj. izbire, pri kateri se identiteta prihodnjikov, na katere neka izbira vpliva, ne spremeni (ibid.).

bi ostalo enako, bi čez 200 let živeli isti ljudje, le da ne bi bili žrtve izliva jedrskih odpadkov. Če predpostavimo, da so slaba tista dejanja, zaradi katerih je nekdo na slabšem, kot bi bil sicer, lahko torej rečemo, da je tehnik ravnal slabo. Zdaj si za primerjavo oglejmo naslednji primer.

Tvegana energetska politika. Zamislimo si, da vlada neke države izbira med dvema energetskima politikama. Prva bi na kratek rok sicer ohranila obstoječo kvaliteto življenja, a bi prispevala k nadaljnjemu višanju povprečne temperature podnebja. Vse napovedi kažejo, da bi tako višanje temperature povzročilo dvigovanje morske gladine. Čez 200 letih bi morje dovolj narastlo, da bi se moralo iz pristaniških mest izseliti več deset tisoč ljudi. Druga energetska politika pa bi na krajši in srednje dolg rok sicer opazno znižala kvaliteto življenja, a bi pripomogla k ustavljanju zviševanja povprečne temperature in gladine morja. In to v zadostni meri, da morje čez 200 let ne bi poplavelo pristaniških mest. Vlada, ki jo skrbi predvsem za uspeh na volitvah in standard življenja na krajši rok, se odloči za prvo politiko in čez 200 let se mora iz pristaniških mest preseliti več deset tisoč ljudi, ki tako izgubijo večino svojega premoženja.³

Tudi v tem primerov se na prvi pogled zdi, da bi lahko vlado obtožili za škodo, storjeno prebivalcem pristaniških mest. A se ta primer *tvegane energetske politike* v bistvenem aspektu razlikuje od primera *jedrškega tehnika*. Pri *tvegani energetske politiki* se namreč zdi razumno sklepati, da je odločitev vlade za eno namesto za drugo politiko močno vplivala na življenja ljudi, s tem pa na identiteto prihodnjikov.⁴ Ljudje, ki so se morali čez 200 let od sprejema tvegane politike preseliti iz svojih domov, niso bili isti ljudje, kot tisti, ki bi lahko varno ostali doma, če bi vlada sprejela bolj ozaveščeno politiko. Težko torej pokažemo na ljudi, ki so zaradi odločitve vlade na slabšem, kot bi bili sicer: odločitev za eno politiko namesto druge tako tem prihodnjikom ni škodovala, saj v nasprotnem primeru sploh ne bi živeli.

³ Tudi ta primer je s spremembami v podrobnostih povzet po Parfitu, in sicer po primeru »The Risky Policy« (Parfit, 1982: 114). Ta scenarij za Parfita predstavlja primer »izbire z istim številom« (*same number choice*), tj. izbire, ki vpliva na identiteto prihodnjikov, ne pa na njihovo število (vsaj ne na nek predvidljiv način). Poleg »izbire z istimi ljudmi« in »izbire z istim številom«, pozna Parfit še »izbiro z različnim številom« (*different number choice*), tj. izbiro, pri kateri odločitev na predvidljiv način vpliva na število prihodnjikov (ibid.: 113). Te recimo vključujejo reproduktivne izbire staršev, npr. primer »otroka sužnja« ali pa primer »14-letne mame« (gl. Roberts, 2021).

⁴ Tako Parfit kot drugi avtorji se običajno osredotočijo predvsem na čas, v katerem je otrok spočet; sklepajo namreč, da bi otrok, spočet ob drugem času, zrastel iz druge kombinacije jajčeca in spermija in imel tako drugačen genski zapis in drugo identiteto (gl. Parfit, 1982: 115; Kavka, 1982: 93). Na tej točki se bom vzdržal opredelitve mehanizma, zaradi katerega izbira vpliva na identiteto prihodnjikov, saj se mi v tem primeru predpostavlja, da bi izbira ene energetske politike namesto druge v nekem smislu vplivala na identiteto, vseeno zdi povsem razumljiva.

Pri primeru *tvegane energetske politike* tako naletimo na problem ne-identitete. Gre za to, da nas sledenje sprejemljivim premisam – eni, da je dejanje slabo, če nekomu škoduje, in drugi, da dejanje vplivana identiteto prihodnjikov – pripelje do, vsaj za nekatere, neintuitivnega zaključka, da vlada s sprejemom tvegane politike ni storila nič slabega. Za voljo jasnosti, lahko argument, ki vodi do PNI, zapišem na naslednji način:

- (1) *Premisa o škodovanju*.⁵
 - a. Dejanje nekomu škodi [*causes harm*], če je zaradi njega ta »na slabšem« [*worse off*], kot bi bil_a sicer.
 - b. Dejanje, ki nikomur ne škodi, ni moralno napačno [*wrong*].
- (2) *Premisa o identiteti*. Dejanja, o katerih govorimo, vplivajo na identiteto prihodnjikov.
- (3) *Pogojnik o vplivu*. Če dejanje vpliva na identiteto prihodnjikov, te zaradi njega niso na slabšem, ko bi bili sicer. (Predpostavimo, da je njihova življenja še vedno vredno živeti).
- (4) *Sklep*. Dejanja, o kateri govorimo, niso moralno napačna.

Tako lahko v glavnem ločimo med tremi pristopi k »reševanju« PNI. Prvič, lahko preprosto sprejmemo sklep in implikacijo, da moramo očitno spremeniti svoje intuicije o medgeneracijski etiki (gl. npr. Boonin, 2008). Drugič, lahko poskušamo preoblikovati prvo premiso, tako da oblikujemo moralni princip, ki bi bil intuitivno sprejemljiv, združljiv z našimi obstoječimi moralnimi teorijami in bi hkrati preprečil problematični sklep. To, na primer, poskuša Parfit (1982), pri čemer je tarča njegovega napada predvsem druga točka *premise o škodovanju*. Svoj obsežen članek namreč zaključí s temi besedami: »Moja glavna trditev je negativna. Če ne želimo sprejeti *odvratnega sklepa*,⁶ ali pa trditve, da se ne da oporekati našim odločitvam v

⁵ V tej obliki, sploh zaradi premise 1.b, PNI res velja samo za utilitaristične pristope k moralnosti. A to ne velja na splošno: načeloma PNI pod vprašaj postavi tudi status prihodnjikov kot nosilcev določenih pravic ali pogodbenih subjektov. Z drugimi besedami, če neko dejanje vpliva na identiteto posameznika ali posameznice, je enako vprašljivo trditi, da je kršilo njene ali njegove pravice, kot je vprašljivo trditi, da mu oziroma ji je škodovalo. A ker moj namen ni podati izčrpane analize problema ali predstaviti možne rešitve nanj, temveč se bomo ukvarjali s *premise o identiteti*, ki v vseh različnih oblikah problema ostaja enaka, bom zaradi preprostosti ohrani to obliko argumenta, ki se zdi najbolj razumljiva. Za opazko, da argument v tej obliki zadeva zgolj utilitaristične teorije, se zahvaljujem Vojku Strahovniku.

⁶ *Odvratni sklep* je zaključek, do katerega pridemo, če PNI poskušamo rešiti z obliko utilitarizma, ki računa skupno vrednost abstraktne »koristi« v svetu. Ta nas namreč pripelje do naslednjega sklepa: (1) Za vsak svet, v katerem ima velika populacija visoko kvaliteto življenja, obstaja svet, ki ima tako veliko populacijo, da je v totalnem smislu v boljšem položaju, čeprav ima vsak posameznik tako nizko kvaliteto življenja, da je njegovo življenje komaj vredno živeti. (2) Moramo si prizadevati za čim večjo totalno korist. (3) Sklep: Moramo si prizadevati za nastanek tega drugega sveta (Parfit, 1982: 142).

primerih *izčrpavanja*⁷ in *tvegane okoljske politike*, potem moramo opustiti pogled, da *krivica zahteva žrtve* [*Wrong Require Victims*]⁸ (Parfit, 1982: 171). Tretjič, lahko poskušamo zavrniti *premiso o identiteti* ali pa *pogojnik o vplivu*. S prvim in drugim pristopom se tu ne bom več natančneje ukvarjal. V naslednjem delu te naloge bom tako predstavil dva pristopa, s katerima lahko pokažemo neutemeljenost *premise o identiteti*.

3 Premisa o identiteti

Če želimo pokazati, da PNI nima pomembnih implikacij za utemeljevanje okoljevarstvenih ukrepov, moramo pokazati, da dejanja, za katere *se zdi*, da vplivajo na identiteto prihodnjikov, niso pomembno drugačna od dejanj, ki na identiteto ne vplivajo. Z drugimi besedami, pokazati moramo, da sta primera *jedrskega tehnika* in *tvegane energetske politike* v relevantnih aspektih analogna. V tem delu bom tako predstavil dva pristopa, ki nam to omogočita, saj pokažeta, da tudi v primeru kot je *tvegana energetska politika* ne moremo sprejeti *premise o identiteti*. Prvi pristop problematizira uporabo pojma identitete v ne-identitetnih primerih, drugi pa pod vprašaj postavi pojmovanje vplivanja na identiteto.

3.1 Premisa o identiteti temelji na problematičnem pojmovanju identitete

Prvi pristop, ki ga bom predstavil, med drugimi začrta C. Wolf (2009).⁸ Ta trdi, da so primeri, ki naj bi ilustrirali PNI, problematični, saj »raztegnejo koncept 'identitete' onkraj njegovih smiselnih aplikacij« (Wolf, 2009: 99). Da bi nagovoril problem uporabe pojma identitete v teh primerih, oblikuje princip, ki naj bi zajel naše intuicije o tem, kaj določa identiteto posameznikov: »Če je množica lastnosti L določujoča za identiteto P, potem bo vsak otrok, rojen z drugimi lastnostmi kot L, drug otrok kot P« (ibid.: 102). Ker je L lahko množica lastnosti, potem bo na identiteto P vplivala

⁷ *Izčrpavanje* je hipotetični scenarij, analogen *tvegani energetske politiki* (gl. Parfit, 1982: 118).

⁸ Podoben pristop predstavi tudi C. Hare (2007). V svojem članku najprej zavrne pogled, da moramo pri svojih dejanjih upoštevati zgolj interese dejansko obstoječih ljudi (tj. *actualism*), a nadalje trdi, da za to še potrebujemo sprejeti neko koncepcijo dobrega *kot takega*, tj. neodvisnega od interesov ljudi. Predlaga, da namesto tega upoštevamo interese možnih ljudi. V ta namen naredi razliko med *de re* dobrim in *de dicto* dobrim. *De re* dobro opredeli na naslednji način: »Kjer sta S1 in S2 stanji stvari, je S1 de re boljše za zdravje X kot S2, če je stvar, ki je dejansko X, bolj zdrava v S1 kot v S2« (Hare, 2007: 514). *De dicto* dobro pa opredeli takole: »Kjer sta S1 in S2 stanji stvari, je S1 de dicto boljše za zdravje stvari X kot S2, če je stvar, ki je X v S1, bolj zdrava v S1, kot je stvar, ki je X v S2, zdrava v S2« (ibid.). Če na primer *tvegane politike* poskušamo aplicirati koncept *de re* dobrega, naletimo na PNI. Če pa na primer apliciramo koncept *de dicto* dobrega, situaciji postaneta primerljivi in se problemu izognemo. Aplikacija bi izgledala nekako takole: okoljevarstvena politika (S1) je de dicto boljša kot tvegana politika (S2), saj so prihodnjiki, ki živijo, če vlada sprejme S1, v S1 na boljšem, kot so prihodnjiki, ki živijo, če S2, v S2.

korenita sprememba vsake od lastnosti v tej množici, tj. $L_1, L_2, \dots, L_n$ (ibid.). Wolf ugotovi, da se v ne-identitetnih primerih kot ta določujoča lastnost L običajno pojavlja genetski zapis prihodnjikov (ibid.: 99-100; gl. tudi opombo 4 tega teksta). Nadalje loči med tremi možnimi trditvami, ki natančneje določajo povezavo med geni in identiteto: (1) Vsak otrok, ki bi imel isti genski zapis kot jaz, večino ostalih dejstev o njegovem odrasčanju pa bi bilo drugačnih, bi bil jaz; (2) Vsak posameznik z drugačnim genskim zapisom kot je moj, je druga oseba kot jaz; (3) Če bi moji starši rodili otroka z drugačnim genskim zapisom, vse ostalo na njegovem odrasčanju pa bi bilo isto, ta otrok ne bi bil jaz (ibid.: 100). Wolf zavrne vse tri trditve. Trditev (1) se res zdi intuitivno napačna, kar potrjuje tudi dejstvo, da enojajčne dvojčke razumemo kot dve različni osebi, čeprav imata, vsaj ob rojstvu, identičen genski zapis. Trditev (2) se intuitivno morda zdi točna, a Wolf opozori, da jo ovrže na primer dejstvo, da osebe, ki prestanejo gensko terapijo, pri kateri je načrtno spremenjen genski zapis nekaterih celic, še vedno razumemo kot iste osebe (ibid.). Tako največ obljublja trditev (3), za katero se zdi, da jo imajo v mislih tudi avtorji in avtorice ne-identitetnih primerov. In v nekaterih primerih, kjer je razlika v genskem zapisu dovolj velika, trditev verjetno dejansko velja: otrok, ki bi se rodil z gensko napako, kot je recimo Downov sindrom, bi bil drug otrok, ko sem jaz. A Wolf poudari, da si lahko zamislimo tudi primer, v katerem bi bila razlika v zapisu takšna, da ne bi vplivala na nobeno izraženo lastnost tega otroka in bi jo tako lahko zaznal samo laboratorijski test (ibid.). V tem primeru pa se ne zdi verjetno trditi, da gre za osebo, ki bi bila različna od mene. Njegova poanta je torej, da ni nič na genih *kot takih*, kar bi jih neposredno povezovalo z našo identiteto (ibid.: 101).

Tako se v nadaljevanju članka vpraša, katera bi bila lahko tista množica lastnosti L , ki bi določale identiteto ljudi. A bistvo njegovega pristopa ni v tem, da bi poiskal L , ki bi v vseh kontekstih določala identiteto posameznika ali posameznice, ampak da pokaže, da se L v različnih kontekstih spreminja (ibid.: 104). To poanto dobro ilustrira naslednji hipotetični scenarij:

Zapuščinska razprava. Zamislimo si zapuščinsko razpravo, na kateri družina ugotavlja, kako si mora razdeliti premoženje preminulega sorodnika, ki ni napisal oporoke. Zamislimo si tudi, da v tej državi velja zakon, da prvi otrok umrlega deduje 50 % njegovega ali njenega premoženja, ostalih 50 % pa se enakomerno razdeli med ostale otroke. Na zapuščinsko razpravo pridejo trije otroci, najstarejša med njimi, recimo ji Maša, pa je prepričana, da je ona prvorojenka. A med razpravo predstavnik relevantnega državnega organa pove, da je po podrobni raziskavi ugotovil, da v

sosednjem mestu živi neki Jure, za katerega se je izkazalo, da v resnici prvorojenec umrlega sorodnika. Predstavniki državnega organa tako določijo, da bo Jure in ne Maša dedoval 50 % premoženja, Maša pa si bo morala ostalih 50 % razdeliti z ostalima dvema otrokoma.⁹

Kaj se je v primeru *zapuščinske razprave* torej zgodilo? Za državo, ki v tem primeru skrbi za pravilo dedovanje, se je Mašina identiteta z odkritjem Jureta povsem spremenila: če je prej veljala za prvega otroka, ki mu po zakonu pripadajo določene pravice, je zdaj postala drugi otrok s popolnoma drugačnimi pravicami. Povedano drugače, za državo v tem kontekstu dedovanja se je spremenila Mašina identiteta, postala je povsem druga oseba, z drugačnimi pravicami in dolžnostmi, kot jih je imela Maša nekaj dni nazaj. A to še ne pomeni, da se je Mašina identiteta spremenila tudi v drugih kontekstih: njeni prijatelji, sorodniki in znanci jo bodo še vedno prepoznali kot isto osebo, saj se ni spremenila nobena od njenih lastnosti, pomembnih za to strožje pojmovanje osebne identitete.

Wolfova poanta je torej, da je pojav PNI odvisen od tega, kako strogo pojmovanje identitete prevzamemo (ibid.: 104). Če kot pogoj za določanje identitete prevzamemo recimo množico lastnosti L, ki mi v vsakdanjem življenju služi za to, da svojo prijateljico Laro prepoznam kot svojo prijateljico Laro,¹⁰ potem pri ne-identitetnih primerih, kot je *tvegana energetska politika*, res lahko govorimo o spremembi identitete prihodnjikov. Če pa recimo prevzamemo množico L, ki obsega lastnosti, kot so »je oseba«, »ima interese«, »živi na ozemlju, na katerega bo sprejetje ene od politik vplivalo«, ipd., pa se identiteta prihodnjikov v *tvegani energetske politiki* ne spremeni. Sprejetje tvegane namesto okoljevarstvene politike namreč ne bo vplivalo na zmožnost čutenja in oblikovanja interesov prihodnjikov, zato bo njihova identiteta v tem smislu ostala enaka.

PNI se tako izkaže kot iluzoren problem, če nam uspe pokazati, da bi v takšnih primerih morali pojem identitete uporabljati v tem širšem pomenu prevzemanja neke vloge in ne v ožjem smislu osebne identitete. Wolf trdi, da to zares lahko zatrdimo in da obstaja kriterij, s pomočjo katerega na ne-trivialen način določimo, katere

⁹ Wolf sicer uporabi primer dedovanja (gl. 2009: 104), a ne razvije takšnega scenarija in mu ne posveti toliko pozornosti.

¹⁰ Pri čemer ni pomembno, če teh lastnosti ne znam poimenovati ali določiti meje, pri kateri bi njihova sprememba vplivala na spremembo identitete moje prijateljice. Zato Wolf pravi, da so identitete nejasne [*vague*], v smislu, da obstaja spekter možnih sprememb lastnosti v L, ki še ne vplivajo na dejansko spremembo identitete (2009: 103). A ta njegova poanta ni tako pomembna za moje namene.

lastnosti moramo upoštevati (ibid.: 107). Ker paradoksalne lastnosti PNI zadevajo normativne implikacije ne-identitetnih primerov, Wolf trdi, da bi morale »relevanten koncept identitete v teh kontekstih določiti naše normativne teorije« (ibid.). Za to poda zanimiv primer (ibid.):

Planinska etika. Zamislimo si, da hodimo v gorah. Med postankom iz dolgčasa po pobočju brcnemo kamen. Naša sopotnica nas opozori, da tega ne smemo početi, saj lahko kamen zadane in poškoduje, ali pa celo ubije, pohodnike nižje na pobočju. Zato počakamo nekaj minut, da pohodniki, ki bi lahko hodili pod nami, prehodijo tisti del poti, nato pa ponovno začnemo brcati kamne.¹¹

Jasno je, da je naše delovanje v tem primeru absurdno. Naša sopotnica s svojim opozorilom ni mislila na konkretne posameznice in posameznike, ki so morda v tem času hodili spodaj po poti, ampak na morebitne pohodnike na splošno. Prepoved namreč ne obstaja za to, da bi zaščitila dobrobit specifičnih posameznikov, ki bi lahko bili spodaj, recimo pohodnika Nejca, ampak vse pohodnike, ki imajo določene interese, ki jih lahko s svojimi dejanji kršimo. Zato Wolf predstavi naslednji *opisni kriterij*: »Lastnosti, ki so pomembne za določanje moralno relevantnih prihodnjikov, ne vključujejo njihovega genskega zapisa ali ostalih specifičnih lastnosti, ki jih posedujejo. Namesto tega lahko oblikujemo opis, ki bo enoznačno določil osebe, do katerih imamo moralne obveznosti: te so preprosto tiste, na interese katerih bodo naša dejanja vplivala« (ibid.: 108).

3.2 Kritika

Ta pogled se zdi prepričljiv, a lahko nanj vseeno usmerimo vsaj dve kritiki. Eno je predvidel že Parfit (1984: 352–54; gl. tudi Wolf, 2009: 111–12).¹² V svoji diskusiji PNI v knjigi *Reasons and Persons* je namreč predvidel in hitro zavrnil možen odgovor na problem, ki je soroden zgoraj predstavljenemu Wolfovemu. Parfit pravi, da lahko njegovo trditev, da je obstoj neke osebe odvisen od časa, v katerem je spočeta, na kateri temelji tudi *premisa o identiteti*, zavrujemo, če sprejmemo drugačno pojmovanje identitete. Dva od teh, ki jih Parfit predlaga in zavrne, sta tudi *opisno stališče* [*Descriptive View*] in *imensko stališče* [*Descriptive Name View*] (Parfit, 1984: 352). *Opisno stališče* pravi, da ima vsaka oseba nekaj značilnostih, po katerih jo prepoznamo, *imensko stališče* pa,

¹¹ Primer je s spremembami v podrobnostih povzet po Wolf (2009: 108).

¹² Wolf to kritiko sicer zmotno pripiše Parfitovemu članku iz leta 1982, v resnici pa jo najdemo v knjigi *Reasons and Persons* iz leta 1984.

da ime, ki označuje neko osebo, pomeni nekaj takega kot »tista oseba, ki je ...« (ibid.). Parfit ju zavrne na več načinov. Najprej z argumentom, da bi oseba, ki jo prepoznamo do določenih značilnosti – Parfita recimo po tem, da je napisal *Reasons and Persons* – lahko imela tudi drugačno življenje, v katerem to ne bi bilo res, a bi bila ta oseba še vedno ista oseba (ibid.). Nato pa še s tem, da pokaže na njune absurdne implikacije. Recimo, da so značilnosti, ki identificirajo neko osebo, veliko bolj splošne – Parfit je na primer sredni otrok svoje mame, njegova mlajša sestra pa je njen najmlajši otrok (ibid.: 353). Tako bi se izognili zgornjemu argumentu. A vseeno naletimo na težave: če sprejmemo ta pogled, moramo skleniti, da bi bil Parfit, če njegova mama po njegovem rojstvu ne bi več imela otrok, zdaj najmlajši otrok svoje mame, torej svoja mlajša sestra (ibid.).

Na to kritiko Wolf odgovori preprosto, da Parfit ne predvidi možnosti, da lahko v različnih kontekstih uporabljamo različno močne pojme identitete (Wolf, 2009: 111). Kot smo videli pri primeru *zapuščinske razprave*, je Maša hkrati spremenila svojo identiteto in ostala ista oseba: *z vidika države* je dejansko postala svoj mlajši brat, *za druge ljudi* pa je ostala ista Maša kot prej. Na tem mestu pa bi lahko kritiki zatrdili, da samo v drugem primeru zares govorimo o identiteti, v prvem pa o nečem drugem, recimo o pravnem konceptu prvorojenca v kontekstu specifičnega zakona. Ne moremo namreč reči, da je Maša hkrati ostala Maša in postala druga oseba – to je preprosto protislovje. Na to bi lahko odgovorili tako, da sprejmemo kritični izziv, a pokažemo, da ta nima nevarnih posledic za zgoraj opisan pogled. Če pojem identitete omejimo zgolj na to strogo določeno osebno identiteto, potem je breme na kritikih, da pokažejo, da dileme v ne-identitetnih primerih sploh zadevajo identiteto ljudi v tem smislu. Ali pa vprašanje vsaj ostaja odprto. Premisa o škodovanju namreč velja tudi, če namesto konkretnih posameznikov – npr. »Dejanje škodi Lari, če je zaradi njega na slabšem, ko bi bila sicer« – mislimo na opise določene množice ljudi z relevantnimi lastnostmi – npr. »Dejanje škodi prebivalcu Ljubljane, če je zaradi njega ta na slabšem, kot bi bil sicer«. Vprašanje, ali pri moralnih principih, kot je premisa o škodovanju na koncu mislimo na konkretne posameznike ali na »nejasne, ampak določljive objekte moralne obveznosti« (kot prihodnjikom pravi Wolf, gl. 2009: 105), presega meje tega teksta, a se mi zdi, da primeri, kot je *planinska etika*, nakazujejo na to, da v najboljšem primeru ostaja odprto.

Zdaj se lahko obrnemo k drugi možni kritiki, ki pa je Wolf v svojem članku ne predvidi. Ta pravi, da Wolfovo stališče morda pokaže preveč – poleg tega, da nas reši PNI, namreč ustvari nekaj, čemur bi lahko rekli *problem identitete*. Za ilustracijo lahko predelam primer *tvegane energetske politike*.

*Tvegana energetska politika**. Spet si zamislimo, da imamo vlado, ki izbira med tvegano in okoljevarstveno politiko. Tudi ta izbere tvegano politiko, a poskrbi, da se ljudje že prej izselijo iz pristaniških mest in utrpijo čim manj škode: odkupi njihove nepremičnine, zagotovi jim možnost nakupa ali najema ugodnih prebivališč nekje drugje itd. Predpostavimo, da ljudje zaradi odločitve vlade niso na slabšem, ko bi bili sicer. Zdaj pa si zamislimo, da se čez 100 let, ko te vlade že dolgo ni več, spomini nanjo in na njene odločitve pa so skoraj povsem zbledeli, ljudje začnejo seliti nazaj v pristaniška mesta, od države zelo poceni kupijo parcele, obnovijo hiše in bloke itd.¹³ Čez nadaljnjih 100 let morje poplavi mesta in izseliti se mora več deset tisoč ljudi.

Bi v tem primeru rekli, da je vlada s svojo izbiro škodovala ljudem, ki so se morali čez 200 let preseliti in so izgubili svojo lastnino? Verjetno lahko rečemo, da je naredila napako, ker ni bolje poskrbela, da se na območju ne bo nihče naselil ipd., a je vprašljivo, če bi intuitivno rekli, da je ravnala moralno narobe, ker je škodovala ljudem, ki so se morali izseliti. Nas pa do tega zaključka pripelje sklepanje v skladu z Wolfovim kriterijem: »opis, ki bo enoznačno določil osebe [...] na interese katerih bodo naša dejanja vplivala« (ibid.: 108). Ta opis, ki vključuje označevalce, kot so »je oseba«, »živi v pristaniškem mestu« itd., bo namreč v tem primeru zajel tudi ljudi, ki so se kasneje preselili v pristaniška mesta in na katere vlada ni računala. Tako kot pri PNI tudi tukaj tako pride do konflikta med precej razumno moralno intuicijo in sklepom argumenta, ki izhaja iz prav tako razumnih in sprejemljivih premis.

To se zdi resen izziv za Wolfovega in podobne opisne pristope. En možen odgovor bi bil, da moramo preprosto drugače določiti opis, ki bo določil moralno relevantne osebe. A se tu spet srečamo s problemom arbitrarnosti: če lahko ob soočenju s protiprimerom za nazaj prilagodimo premise našega moralnega sklepanja, se to zdi povsem arbitrarno in neutemeljeno. Lahko pa bi prilagodili *opisni kriterij* in sicer na naslednji način: lahko oblikujemo opis, ki bo enoznačno določil osebe, do katerih

¹³ Tu moramo predpostaviti, da je država »pozabila«, zakaj ima v lasti vse te obmorske parcele, kar se sicer ne zdi preveč verjetno. Karkoli, lahko bi si zamislili tudi, da se je vmes spremenila politična ureditev in so se dokumenti izgubili, postali neveljavni itd.

imamo moralne obveznosti – te so preprosto tiste, *za katere vemo oziroma bi moral vedeti*, da bodo naša dejanja vplivana na njihove interese. A se tudi to zdi precej arbitrarno: ni jasno, ali bi v primeru *tvegane energetske politike** vlada morala predvideti, da bi se lahko zgodilo tudi ponovno priseljevanje, in narediti več, da bi ga preprečila, ali pa jo lahko na podlagi tega odvežemo odgovornosti. Drugi možen odgovor pa bi bil, da preprosto sprejmemo, da je intuicija o vladni nedolžnosti napačna. Ta odgovor se zdi neprepričljiv, saj si opisni pristop pri spopadanju s PNI prizadeva za ohranitev intuicije nasproti sklepu, tu pa obrtno sprejme sklep nasproti intuicije. A se hkrati zdi tudi smiselno: če je naš cilj, da utemeljimo moralne zahteve za vlade, ki sprejemajo odločitve z velikim in daljnosežnim vplivom na življenja ljudi, se zdi zaželeno, da so te zahteve čim bolj stroge.

3.3 Premisa o identiteti temelji na problematičnem pojmovanju vplivanja na identiteto

Zdaj se lahko obrnemo še k drugemu pristopu, ki pod vprašaj postavi *premiso o identiteti*. Tega lahko razumemo kot poskus odgovorna na vprašanje: kaj, če kljub zgornjemu argumentu predpostavimo, da moramo sprejeti močno pojmovanje osebne identitete – je v tem primeru *premisa o identiteti* veljavna?¹⁴ Odgovor, da ne – tak nas namreč tu zanima – predstavi J. Tremmel (2018). Bistvo njegovega pristopa je pokazati, da PNI nastane zaradi naivne in neveljavne predpostavke, da dejanje, recimo izbira ene energetske politike namesto druge, na *določen in enoznačen* način vpliva na identiteto prihodnikov. Res se zdi namreč, da primeri, kot je *tvegana energetska politika*, situacijo predstavijo na način, da izbira politike P_a povzroči obstoj prihodnikov A, izbira politike P_b pa obstoj prihodnikov B, pri čemer je narava A in B nekako povezana s tema konkretnima odločitvama. Ker P_a in P_b proizvedeta dve različni množici prihodnikov, katerih obstoj je tako odvisen od ene ali druge odločitve, sta izbiri z vidika vpliva na prihodnjike neprimerljivi.

Tremmel pa poudari naslednje: »Na kratko, z oziroma na okoljsko politiko, PNI spregleda razliko med verjetnostjo in določenostjo. Vsak dogodek razume kot deterministično odgovoren za rojstvo določene populacije, pri čemer spregleda

¹⁴ Tu predstavljena pristopa se namreč do neke mere izključujeta. Prvi, ki smo si ga ogledali zgoraj, je konceptualen in trdi, da je ideja vplivanja na identiteto nekoherentna, drugi, ki si ga bomo ogledali v nadaljevanju, pa je dejstven in trdi, da okoljevarstvene politike ne vplivajo na identiteto, čeprav je sama ideja tega vplivanja legitimna. Moja poanta je tako predvsem, da imamo več strategij za soočanje s *premiso o identiteti*: četudi ne sprejmemo prve kritike, se izkaže, da premisa o identiteti ni samoumevna implikacija ideje, da nekatera dejanja *lahko* vplivajo na identiteto, ampak sledi zgolj pod specifičnimi pogoji, ki jih bom predstavil spodaj. Za to opazko se zahvaljujem Aljoši Kravani.

mešanico najrazličnejših predhodnih dogodkov» (Tremmel, 2018: 45). Z drugimi besedami, s tem, ko se pri primerih PNI osredotočimo samo na eno odločitev in njen vpliv na identiteto prihodnikov, spregledamo vse ostale faktorje, ki prav tako vplivajo na to, kateri ljudje se bodo rodili. Tremmelov argument je, da zato precenimo vpliv tega enega faktorja, kar nas vodi do napačnega sklepa, da »dejanja, o katerih govorimo, vplivajo na identiteto posameznikov«. Za ilustracijo te poante Tremmel navede naslednji primer, ki ga delno prevzame od A. Gosseriesa (ibid.: 45–6):

Družinski avto. Zamislimo si očeta, ki se kljub vedno slabšim podnebnim napovedim noče odpovedati svojemu dizelskemu avtu. Hči ga spodbuja, naj se v službo pelje s kolesom ali z vlakom, a ji oče, ki je kot študent poslušal predavanja iz aplikativne etike, odgovori, da ima avto preveč pomembno vlogo v njenem življenju. Če se v službo ne bi peljal z avtom, ampak z vlakom ali kolesom, bi tisti dan, ko je bila spočeta, domov prišel kasneje, zato bi se jima z ženo verjetno rodil drug otrok. Temu avtu se mora torej zahvaliti za svoj obstoj. Hči pomisli in pusti očeta na miru.

Mora hči res sprejeti ta argument? V nekem smislu primeri PNI nakazujejo na to, da bi ga morala. A se v nekem smislu očetov argument zdi absurden, zato Tremmel predstavi naslednjo spremembo primera *družinski avto* (ibid.):

Družinski avto.* Zamislimo si, da se vse zgodi tako kot prej, le da hči na koncu pomisli, nato pa očetu odgovori: ne govori neumnosti! Kaj pa, če bi se tisti dan na obvoznici zgodila nesreča in bi obtičal v prometnem zamašku? Kaj, če bi te nadrejena v zadnjem trenutku prosila, da opraviš še nekaj telefonskih klicev in bi moral dlje ostati v službi? Če bi vam zaradi bolezni kolega odpadel popoldanski sestanek in bi prišel eno uro prej? Če bi zbolel ti in sploh ne bi šel v službo? Vsi te faktorji – pa še nešteto drugih – so vplivali na to, da sem bila spočeta takrat kot se bila, zato moje rojstvo ne more biti izgovor za tvoje onesnaževaje okolja.

Tremmel trdi, da je situacija analoga pri primeru *tvegane energetske politike*: poleg odločitve vlade, da bo sprejela eno tvegano politiko, so na rojevanje ljudi v naslednjih 200 letih vplivale tudi vse ostale vladne politike, pa tudi vreme, predvidljive in nepredvidljive ekonomske spremembe, naravni pojavi, kot so poplave, suše, epidemije ... Tremmelova poanta tako ni, da sprejetje te ene specifične energetske politike ne vpliva na identiteto prihodnikov, ampak da je število faktorjev, ki na identiteto vplivajo, tako veliko, da je vpliv vsakega posameznega »tako rekoč enak

nič» (ibid.: 47). Z drugimi besedami, predstavljamo si lahko, da sprejetje politike P_a rezultira v obstoju prihodnjikov X_1 , sprejetje politike P_b pa v obstoju prihodnjikov X_2 , pri čemer naravi X_1 in X_2 nista povezani z odločitvama P_a in P_b . Zato lahko rečemo, da sta izbiri z vidika vpliva na prihodnjike primerljivi: množici X_1 in X_2 sta sicer različni, a njuna različnost ni neposredno povezana z odločitvama P_a in P_b .

3.4 Kritika

Kakšne posledice pa ima ta ugotovitev za *premiso o identiteti*? Lahko rečemo, da *premisa o identiteti*, ker je vpliv dejanja, o katerem govorimo, na identiteto prihodnjikov tako majhen, preprosto ne drži. Kot vzroke običajno ne razumemo vseh dogodkov, ki so prispevali k nekemu pojavu, ampak zgolj najpomembnejše, zato dejanja, na primer tvegane politike, ne moremo razumeti kot vzroka za identiteto prihodnjikov (ibid.: 48). Ta interpretacija v tej močni obliki obvisi na prepričljivosti tega določenega pojmovanja vzroka, pri čemer bi bil marsikateri filozof fizike povsem zadovoljen – ali pa bi se vsaj želel pogovarjati o njej – z opredelitvijo vzroka kot »kateregakoli dogodka, ki prispeva k nekemu pojavu«¹⁵. Lahko pa oblikujemo šibkejšo verzijo te pozicije, ki je bolj odporna na to kritiko. Lahko namreč rečemo, da odločitve, kot so okoljevarstvena ali pa tvegana politika, bistveno vplivajo na določene aspekte sveta, na druge aspekte sveta pa imajo zanemarljiv vpliv. Tako ima tvegana politika recimo bistven vpliv na energetski razvoj te države v naslednjih 200 letih in na njeno podnebne, hkrati pa ima, če upoštevamo še vse druge faktorje, zanemarljiv vpliv na identiteto prihodnjikov. V luči tega *se zdi razumno sklepati*, da je tvegana politika povzročila škodo prihodnjikom, saj je bistveno vplivala na podnebje in povzročila dvig morja, ni pa vplivala na njihovo identiteto.

Je pa ta šibkejša pozicija odprta za neko drugo kritiko, ob kateri se izkaže, da je njena moč pri spopadanju s PNI omejena. Kritiki bi lahko rekli, da zgornje sicer velja, a da zgreši bistvo: primeri kot so *tvegana energetska politika* ali *jedrski tehniki* so hipotetični miselni eksperimenti, ne resnične situacije. Čeprav se v resničnih situacijah res zdi razumno sklepati, da izbira ene politike namesto druge bistveno vpliva na podnebje, ne pa na identiteto prihodnjikov, lahko v hipotetičnih primerih predpostavimo, da vse ostalo *ostane enako*. Tako dobimo situacijo, v kateri odločitev P_a proizvede

¹⁵ Natančneje, zadovoljni bi bili z opredelitvijo vzroka kot vsakega »dejstva o vsakem delu preteklega svetlobnega stožca danega dogodka« (Field, 2005: 441).

prihodnjike A, odločitev P_b pa prihodnjike B, ki sicer ni realistična, je pa logično konsistentna in zamisljiva, to pa je vse, kar potrebujemo.

To je – spet – precej prepričljiv ugovor. Tremmel ga sicer predvidi in do neke mere tudi odgovori nanj. Del svojega članka namreč posveti dokazovanju tega, da je PNI miselni eksperiment in sicer miselni eksperiment, ki *ni občutljiv na dejstva* (ibid.: 51). Gre torej za miselni eksperiment, ki opisuje logično in semantično možno situacijo, ki pa se ne bi mogla zgoditi »v našem resničnem svetu« (ibid.: 42), čemur potrjujejo tudi naši hipotetični kritiki. Tremmelova poanta pa je, da se »okoljska etika ukvarja s perečimi težavami v resničnem svetu« (ibid.: 51), zato imajo filozofi, ki se ukvarjajo z njo, »odgovornost, da predstavijo teorije, ki so koristne v resničnih scenarijih« (ibid.). Vprašanje, ali lahko sprejmemo ta argument, presega meje tega članka. Zato se mi zdi na tem mestu dovolj, če sklenem naslednje: četudi se odpovemo prvemu argumentu – tj. opisnemu razumevanju identitete – se izkaže, da *premisa o identiteti* velja zgolj v specifičnih okvirih razmišljanja o zamisljivih, a nemogočih situacijah, kar pa zagotovo omeji moč PNI. Zdi se namreč razumno, da bi v situaciji, kjer smo soočeni z odločitvijo, ki bi imela dokazljiv pozitiven vpliv na okolje in dobrobit prihodnikov ter zgolj hipotetičen vpliv na njihovo identiteto, izbrali to odločitev. Seveda bi bilo še vedno konsistentno trditi, da odločitev pač vpliva na identiteto, a bi bilo to vztrajanje pogubno s pragmatičnega vidika.

4 PNI kot praktični problem

V prejšnjem delu te naloge sem poskušal pokazati, da imamo dobre *teoretične* razloge za to, da zavrnemo PNI. Predpostavka za takšno argumentacijo je, da PNI predstavlja oviro predvsem za koncipiranje medgeneracijske pravičnosti, na kateri bi lahko utemeljili okoljsko etiko. Kot pravi v uvodu citirano poročilo IPCC-ja: PNI je »osrednji vir skepticizma o pravicah prihodnikov in naših dolžnosti do njih« (IPCC, 2015: 216). Zgoraj sem vsaj do neke mere pokazal, da je ta skepticizem neupravičen: izkazalo se je, (1) da dejanja na identiteto prihodnikov vplivajo zgolj, če prevzamemo specifično pojmovanje identitete in specifično pojmovanje vplivana na identiteto, in (2) da imamo dobre razloge, da teh dveh pojmovanj ne sprejmemo. Torej je problem rešen? Lahko zdaj, ko smo se osvoboditi tega teoretičnega precepa, vlade končno začnejo sprejemati radikalne okoljevarstvene politike?

Seveda ne. Takšno razmišljanje predpostavlja, da ljudje komaj čakamo, da se žrtvujemo za prihodnjike, le da so nas do sedaj pri tem ovirali teoretični zadržki, kot je PNI. Predpostavlja torej, da ljudje na splošno nimamo koncepta tega, da naša dejanja lahko vplivajo na identiteto prihodnikov in s tem razveljavijo naše dolžnosti za upoštevanje njihovih interesov, nato pa je prišel PNI in za dobrih štirideset let smo vsi sklonili glave ter razmišljali o tem, kako bi lahko brez filozofske slabe vesti še naprej skrbeli za prihodnjike. Seveda so tudi teoretični pomisleki pomembni, a je takšno razmišljanje smešno. V tem zaključnem delu članka bom zato poskušal razmišljati o dejanskih implikacijah zgornjih ugotovitev na praktične vidike PNI. Najprej bom opozoril na ugotovitve eksperimentalne filozofije, ki nakazujejo na to, da ljudje na splošno *imamo* koncept tega, da naše odločitve lahko vplivajo na identiteto prihodnikov in jim zato ne škodujejo. Nato bom opozoril na to, da zgornja dva argumenta kažeta predvsem na to, da *tvegana energetska politika* in podobni primeri *niso* primeri takšnih odločitev. Zato jih lahko razumemo kot odločitve, analogne odločitvam, ki vplivajo na naše sodobnike, recimo prebivalce že živečih mlajših generacij, na katere bodo te vplivale v prihodnosti, ali pa na prebivalce drugih držav ali celin, na čemer lahko tudi utemeljimo naše moralne dolžnosti.¹⁶

Filozofi, ki se ukvarjajo s PNI, običajno sklepajo, da imamo ljudje na splošno intuicijo, da je ravnanje vlade v primeru *tvegane politike* napačno, zato nas sklepanje tu privede do neintuitivnega, paradoksalnega sklepa. A kot pokažeta Kopec in Bruner (2021), temu morda ni tako. V svojem članku namreč poročata rezultate dveh eksperimentov, v katerih sta preverjala, ali bodo udeleženci in udeleženke ravnali manj altruistično v primerih, ko bodo vedeli, da njihove odločite vplivajo na identiteto prejemnikov (Kopec in Bruner, 2021: 5). V prvem eksperimentu sta udeležence in udeleženke razdelila v dve skupini, na igralce A in igralce B. Igralci A so dobili en dolar, ki so ga lahko v celoti obdržali, ali pa so poljubni znesek dali igralcu B. Igralci B so bili povsem pasivni in niso imeli nobenega vpliva na odločitve igralcev A (ibid.: 6). Na koncu sta vse udeležence vprašala še tri vprašanja, med njimi: Ali je igralec A, ki ne da ničesar igralcu B, škodil temu igralcu? (ibid.: 7) Ugotovila sta, da so igralci A povprečno dali 0,238 dolarja (ibid.), na vprašanje pa je pozitivno odgovorilo 43 % igralcev A in 48 % igralcev B (ibid.).

¹⁶ Za pomoč pri razjasnitvi tega argumenta se zahvaljujem Aljoši Kravani.

V drugem eksperimentu pa sta poskušala simulirati situacijo, v kateri bi izbira zneska za razdelitev vplivala tudi na identiteto dobitnika. Udeležence sta spet razdelila v dve skupini, le da sta sedaj vsakemu igralcu A določila skupino 11 igralcev B. Med temi igralci B je imel vsak že v najprej določen znesek, ki bi ga lahko prejel: če bi se igralec A odločil dati znesek 0 dolarjev, bi ga »dobil«¹⁷ igralec B0, če bi se odločil dati znesek 0,1 dolarja, bi ga dobil igralec B1 itn. (ibid.: 8) Pred začetkom eksperimenta so to razložili igralcem A, tako da so te vedeli, da bo njihova odločitev vplivala tudi na identiteto igralca B (ibid.: 9). Po koncu razdeljevanja so eksperimenta razložili tudi igralcem B, ki so »bili izbrani«, ostali igralci B pa so preprosto rešili neko nepovezano anketno in nikoli niso izvedeli, za kaj je zares šlo (ibid.: 8). V tem drugem eksperimentu sta ugotovila, da so igralci A povprečno dali 0,155 dolarja (ibid.: 10). Na drugo vprašanje, ali egoistični igralec A škoduje igralcu B, pa je pozitivno odgovorilo le 15 % igralcev A in 23 % igralcev B, ki so bili izbrani (ibid.).

Te rezultati nakazujejo, da so udeleženci v eksperimentu, ki sta ga oblikovala Kopec in Bruner, v pomembni meri razlikovali med odločitvami, ki vplivajo na identiteto, in tistimi, ki ne. To ne pomeni nujno, da bi v primerih, kot je *tvegana energetska politika*, intuitivno sklepali, da vlada ni naredila nič slabega, le da intuitivno ločujejo med odločitvami, ki vplivajo na identiteto tistega, ki bo trpel njene posledice, in odločitvami, ki ne vplivajo na identiteto na tak način. Avtorja študije tako zapišeta: »Če predpostavimo, da v diktatorskih igrah [tj. igrah, kot je zgornja] altruistično delovanje udeležencev pogajanja predvsem moralni pritisk – kot se pogosto predpostavlja v obstoječi literaturi –, potem naši rezultati kažejo, da pomemben del populacije čuti manjši moralni pritisk, ko je soočen z odločitvami, ki vplivajo na identiteto«¹⁸ (ibid.: 14).

Temu sklepu lahko pritrdimo, a nima tako hudih posledic, kot se morda zdi na prvi pogled. V prejšnjem delu tega članka sem namreč pokazal, da je razumno sklepati, da odločitve v primerih, kot so *tvegana politika* ne vplivajo na identiteto prihodnjikov. Praktični problem PNI, vsaj v okviru okoljske etike, tako ni pokazati, da dejanja, ki vplivajo na identiteto, niso moralno nevtralna, ampak pokazati, da dejanja, ki nas zanimajo, ne vplivajo na identiteto in so tako v bistvenih aspektih analogna dejanjem, ki vplivajo na sodobnike.¹⁷ Primer *Tvegane energetske politike* je tako analogen naslednjemu primeru:

¹⁷ Poleg tega se naj tej točki PNI v kontekstu podnebne krize zdi izrazito zastarel problem, saj bo neukrepanje zagotovo negativno vplivalo na ljudi, ki že živijo. Čeprav je to precej relevantno, puščam tu ob strani.

*Tvegana energetska politika***. Zamislimo si, da vlada neke države izbira med dvema energetskima politikama. Prva bi na kratek rok sicer ohranila obstoječo kvaliteto življenja, a bi vključevala odvažanje odpadkov v sosednjo revno državo, zaradi česar bi se moralo tam v 20 letih razseliti več deset tisoč ljudi. Druga energetska politika pa bi na krajši in srednje dolgi rok sicer opazno znižala kvaliteto življenja, a ne bi vključevala odvoza odpadkov. Ker prebivalci sosednje države niso volivci te vlade, se ta odloči za prvo politiko. V naslednjih 20 letih se mora preseliti več deset tisoč ljudi, pri čemer te izgubijo večino svoje lastnine.

V tem primeru je očitno, da je vlada ravnala narobe. Sicer tudi te vlade ne bi bilo ravno enostavno prepričati, naj ravna drugače, a je ta izziv vsaj bolj znan. Poanta je torej, da se tudi v primerih, ki jih dozdevno pesti PNI, v resnici soočamo s temi bolj znanimi izzivi.

5 Zaključek

V članku sem trdil, da PNI ne predstavlja ovire k koncipiranju naših dolžnosti v prihodnjih generacij v kontekstu oblikovanja okoljskih politik. Moj argument je temeljil na kritiki *premise o identiteti*, ki trdi, da dejanja, kot je sprejetje ene energetske politike namesto druge, vplivajo na identiteto prihodnjikov. Predstavil sem dva pristopa iz literature, ki to premiso problematizirata: 1) Wolfovega (2009), ki izpostavlja, da *premise o identiteti* temelji na problematičnem pojmovanju identitet in Tremmelovega (2018), ki trdi, da *premise o identiteti* v našem svetu preprosto ne velja, zato PNI opisuje situacije, ki so sicer logično in semantično koherentne, niso pa možne v našem svetu. Na koncu sem izpostavil še, da četudi sprejememo najnovejšo ugotovitve eksperimentalne filozofije, ki ugotavlja, da ljudje na splošno *imamo* intuicijo, da naša dejanja lahko vplivajo na identiteto prihodnjikov, to ne predstavlja težav, saj zgornje ugotovitve kažejo na to, da primeri, kot so sprejem ene okoljske politike namesto druge, *niso* primerih takšnih dejanj.

Literatura

- Boonin, David. (2008). „How to Solve the Non-Identity Problem“. *Public Affairs Quarterly* 22 (2), str. 129–59.
- Field, Hartry. (2005). „Causation in a Physical World“. V Loux M. J. in Zimmerman D. W. (ur.), *The Oxford Handbook of Metaphysics*, New York: Oxford University Press, str. 435–60.

- Hare, Caspar. (2007). „Voices from Another World: Must We Respect the Interests of People Who Do Not, and Will Never, Exist?“ *Ethics* 117 (3), str. 498–523.
<https://doi.org/10.1086/512172>.
- IPCC. (2014). „Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change“. Geneva. Dostopno na:
https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf.
- . (2015). „Social, Economic, and Ethical Concepts and Methods“. V *Climate Change 2014 Mitigation of Climate Change*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 207–82.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781107415416.009>.
- Kavka, Gregory S. (1982). „The Paradox of Future Individuals“. *Philosophy and Public Affairs* 11 (2), str. 93–112.
- Kopec, Matthew, in Justin Bruner. (2021). „No Harm Done? An Experimental Approach to the Nonidentity Problem“. *Journal of the American Philosophical Association*, oktober, str. 1–21.
<https://doi.org/10.1017/apa.2021.1>.
- Parfit, Derek. (1982). „Future generations: Further problems“. *Philosophy and Public Affairs* 11 (2), str. 113–72.
- . (1984). *Reasons and Person*. Oxford: Clarendon Press.
- Roberts, Melinda A. (2021). „The Nonidentity Problem“. V Zalta, E. N. (ur.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostopno na: <https://plato.stanford.edu/entries/nonidentity-problem/> [20. 1. 2022].
- Tremmel, Jörg. (2018). „Fact-insensitive thought experiments in climate ethics“. V Jafry, T., Mikulewicz M. in Helwig K. (ur.), *Routledge Handbook of Climate Justice*, London: Routledge, str. 42–56.
- Wolf, Clark. (2009). „Do Future Persons Presently Have Alternate Possible Identities?“ V Roberts, M. A. in Wasserman D. T., *Harming Future Persons*, Springer, str. 93–114.
- Woodward, James. (1896). „The Non-Identity Problem“. *Ethics* 96 (July), str. 804–31.